

nosti i dogmata pod naslovom „Forschungen zur christlichen Literatur- und Dogmengeschichte“. Andres-ovo djelo zanima nas sa više razloga. Poznato je, da je nauka o anđelima i demonima bila vazda, a osobito u drugom stoljeću naše kršćanske ere od velike važnosti. Tada se, kako reče Duchesne, okrenu kršćanstvo direktno proti poganima i u borbi sa grčkim, rimskim i egiptskim politeizmom ostade pobjednikom sa svojom naukom o jednom i najvišim Bogu. Kršćanstvo uvede u svijet prostiju i pristupačniju nauku o svemu onomu, što zasijeca u čovječji postanak i svrhu. Tako i s naukom o anđelima i demonima kršćanstvo je omogućilo, da se riješi veliki broj pitanja o postanku i sili vjerskih zabluda. Satan i njegova družina razjasniše zlo, a to bijaše obrana protiv žestoke propagande dualističnog kulta istočnog boga Mitre. Istinu tih naših tvrdnja nalazimo najizravnije u spisima starokršćanskih pisaca. Na žalost nije se sačuvalo nijedno specijalno djelo o anđelima iz prvih četiriju vijekova. Kliment Aleksandrijski bijaše zamislio takovo djelo (Stromata 6, 3), ali istom koncem petoga ili šestoga vijeka susrećemo jedan takav spis i to: *Περὶ τῆς ὀρθοίας ἰσαορίας*, što se ubraja među Pseudo-Dionizijeve spise. U nestajući specijalnih djela moramo se obratiti na opće proizvode starokršćanske književnosti, a oni nam faktično pružaju svu silu razbacana gradiva za naše pitanje. Andres je za to dobro znao, pa je upravo i pokušao da na temelju takova gradiva konstruiru nauku nekih starokršćanskih pisaca o anđelima i demonima. Uzeo je samo grčke kršćanske pisce iz drugoga vijeka: Justina, Tacijana, Atenagoru, Teofila iz Antiokije, Aristida, Melitona iz Sardesa i Hermiju, i iznio iz njihovih djela sve što spada na pitanje anđela ili demonâ. O prvim trima piscima Andres raspravlja u tri odulja poglavlja, koje je opet podijelio u dva otsječka, naime: nauka o anđelima (Die Engel-lehre) i o demonima (Dämonologie). Ostalih se je pisaca dotakao u kratko u samom jednom poglavlju, a to zbog manjkavosti vrelâ. Andres je još iznio jezgrovito u posebnom poglavlju pitanje staro-grčke i rimske

demonologije onako kako se dade uočiti iz preostalih književnih spomenika. Djelo se završuje usporedbom nauke kršćanskih apogeta o anđelima i demonima i grčko-rimske demonologije.

Piscu i izdavačima čestitamo na ovako uspješnoj publikaciji, koja je kadra, da poda novih vidika i poticaja pri istraživanju i proučavanju starokršćanske književnosti. Mi djelo iz svega srca preporučujemo koli bogoslovima toli filozofima i prijateljima staroklasične književnosti.

Dr. Anton Lovre Gančević O. F. M.

Clemens Baeumker: Alfarabi, Über den Ursprung der Wissenschaften. (De ortu scientiarum). Eine mittelalterliche einleitungsschrift in die philosophischen Wissenschaften. 1916. U 8. ini 31 str. Aſchendorffsche Verlagshandlung, Münster i. W. (Njemačka). Cijena: 1-20 Mk.

Monakovski profesor Baeumker u svojoj zbirci „Beiträge zur Geschichte der Philosophie des Mittelalters“ izdao je prošle godine kratki arapski spis u latinskom prevodu iz srednjega vijeka. Naslov je zapravo spisa: „Epistola de assignanda causa ex qua ortae sunt scientiae philosophiae et ordo earum in disciplina“ i potječe izvorno iz pera arapskog učenjaka Alfarabi-a. Izvornik nije sačuvan, dolji samo latinski prevod i to valjda od segovijskog arhidakona Dominika Gundissalinus-a. Sadržaj je i cilj spisa, da protumači postanak znanosti u stvarno-logičnom, a ne povjesnom smislu; drugim riječima, da ne iznese povjest znanosti već njihov genetični sustav. U spisu imamo četiri poglavlja s ovim redom: realne znanosti (kao aritmetika, geometrija, astronomija, muzika, fizika i metafizika ili teologija); formalne znanosti (jezici, gramatika, logika i poetika); substancija i akcidens; te pokvariva i nepokvariva substancija. Prof. Baeumker donosi tekst Alfarabi-eva spisa. Pri kraju je dodao „Kritischer Anhang“ tj. kritične bilješke za lakše razumijevanje teksta. Alfarabi-ovo djejo zaslužuje osobitu pažnju sa strane povjesničara filozofije u koliko spis stoji na prelaz-

noj točki između tek nastajuće Abelardove skolastike i one već gotove više skolastike. Preporučujem.

Dr. Antun L. Gančević O. F. M.

Hans Lietzmann: Petrus und Paulus in Rom. Liturgische u. Archäologische Studien. Mit sechs Plänen. 1915. U 8-ini XII+190 str. Cijena: 6'80 Mk. Naručuje se kod: A. Marcus und E. Weber's Verlag u Bonn-u (Njemačka).

Dojakošnji protestantski učenjaci sve do Lietzmann-ovog naslovnog djela bijahu sasvim protivna nazora o mučeničkoj smrti velikih Apostola sv. Petra i sv. Pavla nego li su to držali i drže katolički učenjaci. Dandanas kao da je protestantsko sudenje počelo kolebat. O tomu nam daje slutiti učeni profesor Lietzmann u svojem najnovijem djelu, koje postaje epohalnim u protestantskoj bogoslovnoj književnosti, a vrijednim spomena u katoličkoj. Mi ćemo zato ovdje iznijeti sva ona pitanja, s kojima se Lietzmann bavi u ispitivan u zanimanog predmeta.

Da se uzmogne šta pozitivna reći o sv. Petru, treba zasagnuti u prvotna vrela. Opstoji pripovijest o Petrovoj stolici u Rimu i ona je potvrđena sa papinskim hronologijama iz prvih triju vijekova kao i sa trima na starijim rimskim sakramentarijima, koji su priznati u naučnom svijetu, a dolaze pod imenom: Leonianum, Gelasianum i Gregorianum. Osim podrobnog ispitivanja tih činjenica sa strane učenog auktora i primjenjenih na pitanje sv. Petra, isti auktor ide da pretrese rimski kalendar svečanosti od četvrtog do devetog stoljeća i da upozna prvotni oblik niza svetaca u misnom kanonu. Prigodno Lietzmann ispitiva i postanak epifanije u Rimu. Po rezultatima čisto pozitivnim auktor misli, da se je 29. lipa a 258. počelo svetkovati dan sv. Petra. Posve je interesantno čuti, koje su bile popratne svetkovine Božiću: sv. Stjepan, Jakov i Ivan, Petar i Pavao, Mladenci, i Apoštol. Pred dvije godine otkri se grob sv. Petra i Pavla marom Pavla Styger-a u rimskom San Sebastiano. To je dalo povoda auktoru Lietzmannu, da se pozabavi sa starim ispravama i legendama u

kojima je govor o pokopu dvaju velikih Apostola. Također u Lietzmannovom djelu imamo na dugo o povjesti crkava sv. Petra i Pavla kao i o njihovim grobovima. Pisac dolazi do zaključka, da su grobovi Apoštola mnogo stariji od istih crkava. Na koncu je rasprava o b-ravku i smrti sv. Petra i Pavla u Rimu. Kao dodaci knjige uvršteni su nekoji planovi u slikama, koji pomažu, da lakše pratimo auktorovo raspravljanje o iskopinama u crkvi San Sebastiano kao i u Petrovoj i Pavlovoj crkvi.

Svakog će katolika razveseliti pojava ove knjige, u koliko ona dolazi od jednog nepristranog protestantskog učenjaka u priloge ispravnosti naše tradicije. I ako Lietzmann-ova istraživanja sa liturgičnog i arheološkog gledišta ne donese ništa novoga po katoličku tradiciju, ona ipak vri ede u toliko, u koliko nam isti učenjak daje dokaza za opravdanost naše predaje. Lietzmann, naravno kao protestant, još ne vjeruje u „ranu“ historičnost našeg tradicijonog objekta, jer će on istom onda dati svoj znanstveni „placet“, kad mu uspije pronaći koji pisani spomenik iz savremene dobi sv. Petra i Pavla. Međutim je za nas dovoljno, da i ova njegova studija ne pobija naše tradicije, dali ide pored nje. S naše strane pohvaliti je Lietzmannovu knjigu zbog njezina znanstvenog i bogatog sadržaja o prvim kršćanskim apoštolima.

Dr. Gančević.

Alois Lechthaler: Zusprüche im Beichtstuhle nebst Bußvorschriften nach den evangelischen Perikopen und Festen des Kirchenjahres. Mit einem Anhange von Zusprüchen nebst Bußvorschriften für besondere Klassen von Penitenten. Aus dem Nachlasse des Alois Röggl. Gesammelt und herausgegeben Alois von Lechthaler, geistl. Rat, Dekan u. Stadtpfarrer in Hall. XIV. i XV. izdanje 1916. U 8ini XII+503 str. Cijena: broš. 2 Mk.; ukoričeno 3'20 Mk. Nabavlja se kod: Verlagsanstalt